

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การรับรู้เป็นกระบวนการของการนำความรู้เข้าสู่สมอง โดยใช้วัชระรับสัมผัส ส่งประสบการณ์ไปสู่สมอง เพื่อให้สมองเก็บรวบรวมจดจำสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นไว้สำหรับเป็นพื้นฐานในการสร้างมโนทัศน์และทัศนคติ และใช้มโนทัศน์นั้นในการค้นหาความรู้อื่น ๆ ต่อไป ด้วยเหตุนี้เองเราจึงถือว่าการรับรู้ เป็นส่วนสำคัญยิ่งของกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ การรับรู้นี้อาจเกิดจากการรู้ลึกของประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น การเห็น การได้ยิน การสัมผัส เป็นต้น

ในบรรดาการรับรู้ที่ผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ นั้น การรับรู้ทางสายตา จัดว่ามีความสัมพันธ์กับการเรียนเป็นอย่างมาก (เฮเลน กิตติพรนิมล 2521) ซึ่งนิยมนักจะรับภาพ หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เราเห็นแล้วรายงานไปยังสมองเพื่อให้สมองแปลความหมายของภาพหรือสัญลักษณ์เหล่านั้นออกมา

สื่อที่ช่วยให้คนรับรู้หรือเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างมากมาย ก็คือรูปภาพ (ซูลิพร นุ้ยบ้านด่าน 2525: 67) รูปภาพเป็นทัศนวัสดุที่ใช้ในการเรียนการสอนมาเป็นเวลานานมาแล้ว และเป็นอุปกรณ์ที่มีคุณค่าทางการศึกษา โดยเป็นสื่อที่ใช้กับช่องทางที่ทำให้เกิดการรับรู้ได้มากที่สุด ถึงร้อยละ 75 เมื่อเปรียบเทียบกับช่องทางอื่น (Dale 1969: 719) นอกจากนั้น รูปภาพเป็นภาษาสากล ทุกชาติทุกภาษา สามารถเข้าใจเนื้อหาจากภาพได้ (ฮันยาร์ด 2501: 31) ภาพจะช่วยสร้างอารมณ์ สามารถจูงใจให้เกิดการเรียนรู้และจะรวบรวมความคิดและบรรยายให้ทราบถึงเหตุการณ์นั้น ๆ ได้ (Shores 1949)

ดังนั้น รูปภาพจึงได้รับการยอมรับว่า เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ให้ผลการรับรู้มากอย่างหนึ่งในบรรดาสื่อทั้งหลาย และใช้ได้ดีกับนักเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาล

จนถึงระดับอุดมศึกษาและใช้ได้กับหลักสูตรเกือบทุกตอน (ประมาณ ฮะกิมี่ 2519: 39) และได้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสื่อประเภทรูปภาพเป็นจำนวนมาก ซึ่งพบว่ารูปภาพเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความคิดรวบยอดในเนื้อหาต่าง ๆ และช่วยให้เกิดการจดจำเรื่องต่าง ๆ ได้ดี (เวราภรณ์ ชลิตตาภรณ์ 2529: 1) อย่างไรก็ตาม รูปภาพที่จะใช้ในการเรียนการสอนนั้น จะต้องมีความสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน คุณสมบัติเหล่านั้นได้แก่ เรื่อง สี ขนาด-สัดส่วน การจัดองค์ประกอบ เป็นต้น และสิ่งหนึ่งที่จะขาดเสียมิได้คือการถ่ายทอดลักษณะที่ตรงกับความ เป็นจริงและของจริง (กระทรวงศึกษาธิการ 2503: 10) คือมีส่วนสอดคล้อง และตรงกับความเป็นจริง (อาบทิพย์ เจริญรัชต์ 2527: 9)

จากการที่สื่อประเภทรูปภาพเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมองและแปลความหมายภาพโดยตรงในการรับรู้ภาพนั้น คนแต่ละคนรับรู้ภาพขนาดต่างกันออกไป ซึ่งขึ้นอยู่กับอิทธิพลหลายประการ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 อย่างด้วยกันคือ อิทธิพลทางด้านลักษณะของภาพที่เราเห็นและอิทธิพลทางด้านลักษณะของผู้รับรู้ภาพ (ชม ภูมิภาค 2523: 38, สงวน สุทธิเลิศอรุณ 2528: 27, ศิริโสภาคย์ บูรพาเดชะ: 85-120, สุชา จันทน์เอม และสุรางค์ จันทน์เอม 2530: 104, สุนีย์ ธรดากร 2524: 24) ลักษณะของผู้รับรู้ภาพแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่ทำให้แตกต่างกัน ได้แก่ อายุ วัฒนธรรม ค่านิยม และอื่น ๆ (สุชา จันทน์เอม และสุรางค์ จันทน์เอม 2530: 104)

จากที่กล่าวมาทำให้เราทราบว่าปัจจัยต่าง ๆ มากมาย ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ซึ่งทำให้บุคคลแต่ละคนรับรู้สิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันออกไป แต่ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ และมีผลต่อการรับรู้ก็คือ วัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมายเหนือความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้น วัฒนธรรมจึงใช้ในการอธิบายการรับรู้ของมนุษย์ได้ (Weiss 1973: 1379)

คำว่าวัฒนธรรม เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต ซึ่งหมายถึง คุณธรรมหรือลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม (พระยาอนุমানราชชน 2509:

20, อานนท์ อาภาภิรม 2521: 146, พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ 2485 และ นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ 2520: 317) วัฒนธรรม ในความหมายทางสังคมวิทยา มีความหมายกว้างกว่าความเข้าใจทั่วไปที่กล่าวมาแล้ว มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมาย ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกัน หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตหรือรูปแบบแห่งพฤติกรรม และบรรดาผลงานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ได้แก่ ศาสนา ปรัชญา ภาษา กฎหมาย การปกครอง ศิลปะ วิทยาการ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น (Tylor 1871: 1, Linton 1973, Rogers 1976, พัทยา สายหู 2514: 3, ไทกูร์ย์ เครือแก้ว 2515: 58-59)

เมื่อพิจารณาจากนิยามวัฒนธรรมแล้ว สามารถสรุปความหมายของวัฒนธรรม ได้ 2 ประเภท คือ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข 529: 5)

ประการที่ 1 หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่รวมเอาความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมาย ประเพณี ความสามารถ ศิล และนิสัยอื่น ๆ ที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

ประการที่ 2 หมายถึงวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นระบบความคิด หรือในลักษณะระบบความรู้และความเชื่อที่คนในสังคมได้รับรู้ เพื่อนำมากำหนดรูปแบบพฤติกรรมต่าง ๆ

จากความหมายของวัฒนธรรมทำให้เห็นได้ว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับคนเราอย่างมาก จึงทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ มากมาย เช่น ระบบความเชื่อ ค่านิยม ศิลปกรรม เป็นต้น จึงทำให้สามารถแยกองค์ประกอบของวัฒนธรรมได้เป็น 4 องค์ประกอบดังนี้ คือ (สุพัตรา สุภาพ 2529: 35, รณิพรรณ สุวรรณรัฐโชติ 2530: 34-35, เสาวณีย์ จิตต์หมวด 2524: 4)

1. องค์วัตถุ คือวัฒนธรรมวัตถุที่สามารถสัมผัสจับต้องได้ และมีรูปร่าง เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ โรงเรียน โรงงาน ภาพเขียน เครื่องจักร สถานมหรสพ สนามกีฬา โบสถ์ วิหาร หอดูดาว และส่วนที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ภาษา ตัวเลข มาตรา ชั่ง ตวง วัด

2. องค์การ คือกลุ่มที่มีการจัดอย่างเป็นระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีกฏวางกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ และวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอน

เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน เช่น ครอบครัว สหพันธ์ กรรมกร ลูกเสือ สภากาชาด วัด สหประชาชาติ ฯลฯ

3. องค์พิธีการ คือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ที่แสดงออกในรูปพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การทำความเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เรื่องการเกิด หมั้น แต่งงาน บวชนาค ตาย ฯลฯ รวมตลอดถึงพิธีการแต่งกายและรับประทานอาหาร เช่น เวลาไปงานที่เป็นทางการของทางราชการ หญิงก็มักจะต้องแต่งชุดไทย ชายก็แต่งชุดเต็มยศ หรือการเลี้ยงดูอาหาร ปัจจุบันในงานต่าง ๆ ก็มักจะออกมาในรูป บุฟเฟต์ ดินเนอร์ ชนโตก ฯลฯ โดยพิธีการเหล่านี้ มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพสังคม

4. องค์คติ หมายถึงความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็น ตลอดจนอุดมการณ์ต่าง ๆ เช่น ความเชื่อกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา ความเชื่อในเรื่องการมีสามีเดียวภรรยาเดียว ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในพระเจ้า องค์เดียวหรือหลายองค์ ฯลฯ ซึ่งจะเป็นแนวทางสร้างพฤติกรรมของมนุษย์

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับความหมายและองค์ประกอบของวัฒนธรรมนั้น ทำให้สามารถมองเห็นว่า วัฒนธรรมหมายถึงอะไรบ้าง ซึ่งสรุปได้ว่า วัฒนธรรมหมายถึง ภาษา ศิลปะ สถาปัตยกรรมหรือสิ่งก่อสร้าง อุปนิสัย ครอบครัว องค์การ ขนบธรรมเนียม ประเพณีการแต่งกาย อาหาร ความเชื่อ และศาสนา ซึ่งแต่ละอย่างต่างมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น (สุพัตรา สุภาพ 2518: 134) อย่างเช่นศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต สังคมใดถ้าผู้นับถือศาสนาใด พฤติกรรมของคนก็จะแสดงออกให้ปรากฏตามหลักคำสอน พิธีกรรมที่เขาปฏิบัติจนเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น ๆ (Durkheim 1954: 38, ดำรงค์ ฐานดี 2520: 152, ณรงค์ เสียงประชา 2524: 173) ดังที่การวิจัยของ จารุวรรณ เหมะธร และมาลินี ชุ่มพฤษ์ (2523: 42-46) ได้ศึกษาเรื่องอิทธิพลของศาสนาต่อภาวะเจริญพันธุ์ พบว่า ศาสนาเป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อความแตกต่างของภาวะเจริญพันธุ์ คือ สตรีไทยมุสลิมมีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีไทยนั้น เนื่องมาจากบทบาททางศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามแตกต่างกัน ซึ่งบทบาทของศาสนาอิสลาม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับภาวะเจริญพันธุ์ จึงทำให้สตรีไทยมุสลิมมีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีไทย

นอกจากนั้นแล้ว วัฒนธรรมยังเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ โดยแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง เพราะเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มสังคม (สุนัตรา สุภาพ 2529: 34) เช่น ชาวฝรั่งเศสเห็นว่า น้ำเหมาะที่จะใช้ชำระล้างสิ่งต่าง ๆ มากกว่าที่จะใช้ดื่ม แต่ของไทยเราใช้ทั้งดื่มและชำระล้างสิ่งต่าง ๆ หรือชาวยุโรปและอเมริกาชอบกินเนื้อสัตว์ ในขณะที่ชาวอินดูถือว่า เป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น นอกจากนั้นแล้ว วัฒนธรรมยังเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์อีกด้วย พฤติกรรมของคนจะเป็นเช่นไรก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมนั้น ๆ เช่น วัฒนธรรมในการบปะทักทาย พฤติกรรมของไทย ใช้การสวัสดี ของชาวตะวันตกโดยทั่วไปใช้สัมผัสมือ ของชาวทิเบตใช้แลบลิ้น ของชาวมุสลิมใช้ทำสลาม เป็นต้น (เสาวณีย์ จิตต์หมวด 2524: 6) ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมมีอิทธิพลเหนือความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ (สุนัตรา สุภาพ 2518: 134)

ไบเออร์สเตทท์ (Bierstedt 1963: 138-140) กล่าวว่า การรับรู้สิ่งทั่ว ๆ ไปว่าคืออะไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เช่น การมองดวงจันทร์ ทุกคนจะมองเห็นดวงจันทร์ดวงเดียวกันแต่จะมองเห็นสิ่งที่อยู่ในดวงจันทร์แตกต่างกันไป คือ คนอเมริกันเห็นมนุษย์ผู้ชายอยู่ในดวงจันทร์ ชาวจีนเมืองเกาะซามัวเห็นว่ามีผู้หญิงกำลังทอผ้าอยู่ ชาวอินเดียนแดงมองเห็นหลายสิ่งหลายอย่างในดวงจันทร์ เช่น เห็นว่ามีเบ็ด เขี่ยรวงปัก และกบ ชาวไอริชเชื่อกันว่าหญิงสาวชอบดื่มเหล้าองุ่นชวากับน้ำดอกไม้เทศแล้วมองดูดวงจันทร์ผ่านทางผ้าเช็ดหน้าแพรวบาง ๆ จะมองเห็นหน้าชายหนุ่มที่จะมาเป็นคู่ครองได้ ส่วนคนไทยกลับมองเห็นกระต่ายอยู่ในดวงจันทร์ (อานนท์ อากาภิรม 2515: 103) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่มองเห็นย่อมแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

ดังนั้น พื้นฐานทางวัฒนธรรมของคนมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากต่อการอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัว พื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันก็ย่อมจะอธิบายหรือแปลความหมายของสิ่งที่รับรู้แตกต่างกัน ความแตกต่างในการแปลความหมายการรับรู้นี้ทำให้เกิดความไม่แน่ใจถึงความเหมาะสมของภาพประกอบแบบเรียนของนักเรียนที่

ใช้กันอยู่ในระบบการศึกษาไทย ซึ่งมีการใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ และมีการบังคับเลือกใช้หนังสือแบบเรียนชุดเดียวกัน ในขณะที่นักเรียนในภาคต่าง ๆ มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างค่อนข้างเห็นได้ชัด เช่น นักเรียนที่อยู่ภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง อาจจะมีปัญหาในการเข้าใจภาพประกอบแบบเรียนแตกต่างกันก็ได้

จากทฤษฎีและการวิจัยดังกล่าวข้างต้น เป็นข้อมูลที่พอจะสรุปได้ว่า ความแตกต่างทางพื้นฐานทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ และจากการที่การแปลความหมายภาพ เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้การศึกษาการเปรียบเทียบการแปลความหมายภาพของคนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมต่างกัน จึงเป็นเรื่องที่น่าจะได้ศึกษาอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการแปลความหมายภาพ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัย

คนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมต่างกัน จะแปลความหมายภาพต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ภาพที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นภาพที่แสดงองค์ประกอบหรือวัฒนธรรมทางชุมชนภาคเหนือและภาพที่แสดงองค์ประกอบหรือลักษณะทางวัฒนธรรมทางชุมชนภาคใต้ และภาพที่แสดงองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ภาคเหนือและภาคใต้ ซึ่งเป็นภาพถ่ายที่มีลักษณะถ่ายทอดตามความเป็นจริง

2. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบการแปลความหมายภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนในจังหวัดสุโขทัย และโรงเรียนในจังหวัดปัตตานี

3. ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างประชากรของการวิจัยในจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดปัตตานีที่ใช้ศึกษา เป็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมใน 7 องค์ประกอบ คือ ศาสนา ภาษา ครอบครัว สถาปัตยกรรม ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และอาหารการกิน

คำจำกัดความของการวิจัย

1. การแปลความหมายภาพ หมายถึง การดูภาพและเข้าใจความหมายภาพและสามารถที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาของตนเอง

2. วัฒนธรรม หมายถึง วิถีหรือการดำเนินชีวิตของมนุษย์หมู่หนึ่ง ซึ่งอยู่ร่วมกันในที่หนึ่งและชุมชนนั้นได้มีการสร้าง ผลงานต่าง ๆ ได้แก่ ศาสนา ปรัชญา ภาษา กฎหมาย การปกครอง ศิลปะ วิทยาการ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น

3. พื้นฐานทางวัฒนธรรม หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์หรือวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานจาก 7 องค์ประกอบ คือ ศาสนา ภาษา ครอบครัว สถาปัตยกรรม ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี และอาหารการกิน

4. ภาพเหมือนจริง หมายถึง ภาพที่มีรายละเอียดให้ความจริงเกี่ยวกับสัดส่วน รูปร่าง และสี เช่น ภาพถ่าย และภาพวาด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลของการวิจัยจะเป็นแนวทางในการผลิตและการเลือกใช้สื่อประเภทรูปภาพให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์

2. จะเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมวิธีการใช้สื่อประเภทรูปภาพให้ถูกต้องและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

3. จะเป็นแนวทางให้ผู้สอนเห็นความสำคัญของความแตกต่างของวัฒนธรรมของผู้เรียนมากขึ้น

4. จะเป็นแนวทางในการสร้างภาพประกอบแบบเรียนให้เหมาะสมกับ

ผู้เรียน